

Эпістальярная спадчына Зоські Верас: лінгвістычны аспект

Як жыццёвае крэда ўспрымаюцца словы Зоські Верас, якія мы чытаем у лісце да Георгія Валкавыцкага: «Праз усё сваё жыццё старалася быць карыснай для беларускай справы». Менавіта ў гэтых словах і раскрываецца сапраўдны характар выдатнай беларускай грамадскай дзяячкі і пісьменніцы Зоські Верас. Яна не толькі беларуская паэтка, але і чалавек з незвычайнымі поглядамі і думкамі, жанчына, якой прысвяцілі свае вершы Віктар Шніп, Рыгор Барадулін, Людміла Рублеўская.

Зоська Верас нарадзілася ў сям'і вайскоўца Антона Сівіцкага і Эміліі Садоўскай, якія паходзілі з Гродзеншчыны, у 1892 г. Дэбютавала ў 1907 г. у кіеўскім часопісе «Падснежник», па-беларуску ўпершыню выступіла ў газеце «Наша ніва» з «абразкамі» пад псеўданімам Мірко ў 1911 г. Жыццёвы і творчы шлях Людвікі Антонаўны Сівіцкай-Войцік дасканала даследаваны і вывучаны, але гэтага нельга сказаць пра яе эпістальярную спадчыну. Колькі лістоў было напісана, з кім яна сябрвала, пра каго памятала ўсё жыццё? Адказы на гэтыя і іншыя пытанні мы можам знайсці ў шматлікіх архівах яе ўспамінаў.

Для пачатку трэба акрэсліць, што эпістальярная літаратура – гэта літаратурны жанр, у якім выкарыстоўваецца форма «лістоў» або «пасланняў». З цягам часу лісты ператварыліся ў самастойны від слоўнага майстэрства, які адрозніваецца ад вуснай гутаркі сваім стылістычным аздабленнем, ад публічнай прамоўніцкай гаворкі нарожасцю і адноснай прастатой, ад навуковай прозы – эмацыйным фамільярным тонам. Сваю спецыфіку ліст выяўляе перш-наперш у інтымнай інтанацыі, якая адпавядае характару адрасата. Характэрныя асаблівасці эпістальярнага стылю:

- наяўнасць пэўнай кампазіцыі;
- пачатак, які змяшчае паважлівы зварот;
- галоўная частка, у якой раскрываецца змест ліста;
- канцоўка, дзе сумуецца напісанае.

Асноўная моўная асаблівасць эпістальярнага стылю – гэта спалучэнне элементаў мастацкага, публіцыстычнага і размоўнага стыляў. Сучасны эпістальярны стыль стаў больш лаканічным (тэлеграфным), скараціўся аб'ём абавязковых раней уступных зваротаў і заключных формул ветлівасці.

Шмат хто з нас неаднаразова чуў такое сцвярджэнне: «Скажы мне, хто твой сябар, і я скажу табе, хто ты». Зыходзячы з гэтага, можна зрабіць выснову і пра тое, што эпістальярная спадчына пісьменніцы і грамадскай дзяячкі Зоські Верас можа даволі дакладна акрэсліць кола яе сяброў і таварышаў, дае магчымасць

даведацца шмат новага пра саму Людвіку Антонаўну як моўную асобу. Эпістальярная спадчына Зоські Верас – адметная частка шматграннай творчасці гэтай жанчыны і своеасаблівая грань яе мастацкага таленту. Яна прадстаўлена шматлікімі лістамі, якія Зоська Верас пісала Ларысе Геніюш, Адаму Мальдзісу, Вячкі Целешу і многім-многім інш. У 2013 годзе ў выдавецтве «Гарадзенская бібліятэка» выйшла ў свет цікавая кніга «Я помню ўсё», у якой амаль на 500 старонках друкуюцца ўспаміны Зоські Верас і ўпершыню надрукаваны 386 лістоў, адрасаваных яе карэспандэнтам. У кнізе змешчана 60 фотаздымкаў, на якіх адлюстравана гэтая выдатная жанчына і тыя блізкія і родныя людзі, з якімі яна кантактавала. Гэта – першая такая змястоўная кніга на Беларусі аб жыцці Зоські Верас і яе ліставанні з вядомымі на Беларусі людзьмі. Яна пастаянна запісвала свае ўспаміны пра падзеі беларускай гісторыі, а вось друкаваць іх не спяшалася. Ні ў дзяржаўных часопісах, ні ў літаратурных выданнях. Часам нешта выдавалася ў беластоцкай «Ніве», бо там было больш творчай свабоды. Свае каштоўныя ўспаміны яна пачала запісваць у лістах і адсылаць сваім сябрам, знаёмым. Зоська Верас рабіла гэта з упэўненасцю, што яе лісты не знікнуць, а прыйдзе час – знойдуць свайго чытача. Яе намаганнямі створаны эпінстальярны летапіс беларускага жыцця вялікай часткі XX стагоддзя, бо яна заўсёды была ў гушчыні падзей.

У лістах да сяброў пісьменніца ўпамінала пра Гарадзенскі гурток беларускай моладзі, пра Першы Усебеларускі з’езд у Мінску, пра Максіма Багдановіча, Гальяша Леўчыка, Аркадзя Смоліча, братоў Луцкевічаў і інш.

Лісты Людвікі Антонаўны напоўнены не толькі цікавымі ўспамінамі, а і адметнымі моўнымі асаблівасцямі: у лістах знойдзем багатую фразеалогію (напрыклад, *даводзіць да парлоку, праводзіць у жыццё*), шматлікія вобразныя сродкі (эпітэты: *энергічны, рупны, блгі, сівюсенькія, замілаваныя, параўнанні: шэры, як асенняя імгла; лісточкі дрыжэлі, як цела спалоханай дзяўчыны*, метафары: *лета дух забівала, выў вецер; справа набалела; вайна стаяла на пераашкодзе і г.д.*), адметную лексіку (*кнігастытнік* (брашураўшчык), *кнігар, стажыст, зацелкі* 'гісторыі' і інш.). Акрамя таго, бачым у лістах адлюстраванне граматычных асаблівасцей беларускай мовы таго часу, напрыклад: *вуллёў, часапісь* (часопіс).

Паколькі Зоська Верас заканчвала курсы садоўніцтва, агародніцтва і пчалярства, то ў яе лістах можна часта сустрэць спецыяльную лексіку, звязаную з батанікай, пчалярствам, хіміяй і г.д. Напрыклад: *пчальнік* (месца, дзе размешчаны вуллі з меданоснымі пчоламі), *шклярня* (цяпліца), *калоды-стаякі* (борцевае дрэва, паваленае ветрам, ствол якога адпілоўваўся з двух бакоў і ставіўся на іншае дрэва на вышыні 15 м), *вылет* (месца, адкуль вылятаюць пчалы), *борць* (штучнае альбо прыстасаванае натуральнае дупло ў дрэве, дзе жылі дзікія пчалы) і інш.

Нельга не звярнуць увагу на ўжыванне ў лістах Зоські Верас розных ўласных назоўнікаў, якія валодаюць адметным, нацыянальна-культурным кампанентам, сярод іх – беларускія геаграфічныя назвы (*Вільня, Сакольнічына, Менск, Гродзенічына, в. Куляўцы, Меничына* і інш.), імёны і прозвішчы (*В. Ластоўскі, Янка Крыўка, Ст. Станкевіч, Я. Маразовіч, У. Паўлюкоўскі* і інш.), назвы часопісаў, газет, таварыстваў (часопіс *«Маланка»*, газета *«Наша ніва»*, *«Общество пчеловодства», Пчальскае таварыства*) і інш.

У лістах Зоська Верас ніколі не забывала пра родную мову. Так, у лісце да Міхася Забэйды выказвае павагу да літоўцаў, якія шануюць сваё, і з сумам паведамляе: «У Менску ў літаратурным асяроддзі ёсць шмат сем’яў, дзе пішуць, твораць па-беларуску, але паміж сабой гавораць па-расейску. А ёсць і такія “дзеячы”, што па-беларуску гавораць толькі за зачыненымі дзвярамі, але на вуліцы сваёй мовы не ўжываюць». Штараз, атрымліваючы лісты ці паштоўкі па-руску, чулася абражанай. Калі атрымала з бухгалтэрыі Саюза пісьменнікаў ліст па-руску, выказала недаўменне, што «з Саюзу Беларускага напісалі па-руску»? Таму з глыбокай павагай Зоська Верас ставілася да Ніла Гілевіча, цалкам падзяляючы яго клопат пра мову.

Яшчэ адной цікавай рысай творчасці Людвікі Сівіцкай-Войцік з’яўляюцца яе псеўданімы, творчыя імёны: *Зоська Верас, Л. Войцікава, Мама, Мірко, Л. Сівіцкая, Шара Пташка*. Але лісты яна звычайна падпісвала *Л. Войцікава*.

Зоська Верас – асоба, якая пакінула значны след у беларускай культуры і яе развіцці. Шматграннасць гэтай жанчыны адлюстроўваецца ў яе лістах, мастацтве, успамінах. Яна магла прабудкаць натхненне ва ўсіх. Ёй прысвячалі вершы, пра яе пісалі паэмы і здымалі фільмы, стваралі яе партрэты і выявы. Сваёй непаўторнасцю яна магла прымусіць задумацца над тым, што доўгі час здавалася звычайным, дзякуючы ёй, Зосьцы Верас, яе таленту, мы з гонарам можам казаць пра беларускую мазію, навуку, культуру, пра тое, што беларуская зямля багатая на сапраўдных беларусаў.

Літаратура

1. Верас, З. Выбраныя творы / З. Верас ; уклад., прадм., камент. Г. Запартыка. – Мінск : Беларус. навука, 2015. – 572 с.